

УДК 342.951:355.233

О. В. Сенюк*здобувач Військового інституту Київського
національного університету ім. Т.Г. Шевченка*

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ, ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Ефективне адміністративно-правове забезпечення військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах (далі – ВНЗ), військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів (далі – ВНП ВНЗ) України значною мірою зумовлює розвиток системи військової освіти в цілому та якісної підготовки офіцерського складу зокрема. Для формування національної системи військової підготовки студентів актуальною проблемою виступає дослідження генези організаційних основ та адміністративно-правового забезпечення даної системи, що дозволить осмислити перспективи удосконалення існуючої нормативної основи даної підготовки у контексті національного державотворення. Виділення спільного та окремого у процесі організаційного та адміністративно-правового забезпечення військової підготовки студентів є важливим науковим завданням сучасної юридичної науки з огляду на малорозробленість даної проблематики.

© Сенюк О. В., 2014

© Національний університет «Острозька академія», 2014

Сучасні дослідження даної проблеми містяться здебільшого у рамках предмету дослідження військової освіти. У роботах юристів і істориків відображається аналіз окремих нормативних актів у процесі регулювання військової підготовки студентів. Зокрема, слід відзначити таких вчених, як М.В. Герасименко, О.М. Даценко, Л.П. Кривизюк, І. М. Криленко, М. І. Нещадим, Ю.М. Пікуль, С.Ю. Поляков, Н.О. Химиця та багато інших. Проте, дана проблема виступає як нерозроблений окремий предмет дослідження, відсутні комплексні наукові розробки історії військової підготовки студентів ВНЗ та ВНП ВНЗ.

Метою даної статті виступає аналіз адміністративно-правових і організаційних основ становлення і розвитку військової підготовки студентів у вищих навчальних закладах України різних історичних періодів. Завданням даного дослідження є визначення характерних особливостей періодів становлення і розвитку військової підготовки студентів.

Нормативно-правове урегулювання військової підготовки студентів в Україні бере свій початок з розвитку вищої освіти, який набув своїх довершених форм у ХІХ столітті. У цей час підготовка офіцерських кадрів набула значної актуальності у зв'язку з регулярними масштабними військовими конфліктами, що позначилося на створенні підготовчої бази офіцерів у системі вищої освіти Російської імперії, до складу якої входила більшість українських земель. Період становлення правових актів, котрі регулювали порядок підготовки військових кадрів у вищих навчальних закладів дослідники відносять ще на першу половину ХVІІІ століття.

Так, вчені наголошують на тому, що період початку розвитку нормативного регулювання щодо вступу та навчання у вищих військових навчальних закладах слід вважати з початком утворення вищих військових навчальних закладів часів Петра Першого. Зокрема Ю.М. Пікуль зазначає,

▪ Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

цей етап у розвитку військової освіти пов'язаний з відкриттям Сухопутного (1731 р.), Морського (1752 р.) та Інженерного (1762 р.) кадетських корпусів, в яких навчальний процес базувався на нормах військових статутів, котрі поєднувались із спеціальними інструкціями щодо вимог до майбутніх офіцерів з пріоритетом загальноосвітніх дисциплін [1, с. 65]. Отже, зазначений вчений підкреслює, що у середині XVIII століття створюються перші нормативні акти, котрі регулювали порядок вступу і навчання у військові ВНЗ у Російській імперії, що розповсюджувалось і на ту частину українських земель, яка входила до її складу.

Доказом цієї тези слугують роботи науковців Одеського товариства історії та старожитностей В.Лялікова [2] та І.Міхневича [3], в яких з-поміж інших навчальних закладів побіжно згадуються і вищі військові спеціалізовані навчальні заклади, що діяли в Новоросійському краї в останній чверті XVIII – на початку XIX ст. Обидва дослідники лише відзначають факт існування на півдні України Херсонського морського кадетського корпусу, не вдаючись до подробиць, пов'язаних з його появою та діяльністю.

У 50-х роках XIX ст. з'явилися статті А.Соколова [4], Д.Толстого [5], котрі стосуються окремих аспектів проблеми нормативного урегулювання військової підготовки студентів. Перші дві розкривають загальні питання організації військової підготовки на південноукраїнських землях.

Слід зазначити, що розпочаті дослідження були поглиблені та узагальнені Ф.В. Грековим та П.В. Петровим. У своїй роботі П.В. Петров описав становлення та розвиток Головного управління військово-навчальних закладів (ГУВНЗ) і його ролі в здійсненні регулювання підготовки військових кадрів [6]. Робота Ф.В. Грекова є останнім дослідженням з історії російської військової освіти, яке вийшло в Санкт-

▪ Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

Петербурзі у 1910 році [7]. Він частково торкається проблематики діяльності військових академій, їх ролі в підготовці офіцерських кадрів вищої кваліфікації, обмежившись загальною характеристикою цих навчальних закладів. Слід зазначити, що усі вищезгадані роботи, при значному обсязі фактичного матеріалу, мають описовий характер.

З початком ХІХ століття слід пов'язувати нормотворчу діяльність імператорських військових відомств, котрі для забезпечення кадрів армії, створювали універсальну систему підготовки військових спеціалістів та командного складу. Для цього статuti даних закладів включали у себе конкретні вимоги щодо набору слухачів. Характерною особливістю тут необхідно виділити становий підхід у наборі слухачів до вищих військових закладів російської імперії – військових академій. Становий підхід дозволяв формувати підготовку студентів у вищих військових навчальних закладах за функціональним призначенням: командирський склад, військові інженери, морські офіцери тощо. Важливою особливістю тут необхідно відзначити той факт, що військова підготовка студентів у період до початку ХХ століття здійснювалась виключно у спеціалізованих вищих військових навчальних закладах, де готувались курсанти за військовими статутними нормами поведінки не зважаючи на станове походження та щабель навчання.

Так, вчені констатують, що за станом на 1812 р. тільки 12, 2 % офіцерів російської армії мали військову освіту. Характерною рисою військової освіти даного періоду була відсутність чіткої адміністративно урегульованої системи навчально-виховних заходів, а виховний процес будувався з використанням тілесних покарань. За часів Миколи І відкривається 12 кадетських корпусів, Генерального штабу (1832 р.), Інженерна та Артилерійська академії (1855 р.). Але, незважаючи на

▪ Историчні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

здійснені заходи, кількість військово-навчальних закладів залишалася недостатньою. Із 50 567 чол., які стали офіцерами у 1825–1850 рр., тільки 14 415 були їх випускниками. Також не були унормовані недоліки «олександрівської» доби, такі, як великий обсяг навчальних програм та розрив теорії з практикою [8, с. 49].

Процес розвитку військової справи в кінці XIX – на початку XX ст. вимагав перегляду підготовки вищого командного складу. Наприкінці 80–90-х рр. XIX ст. Академії Генерального штабу повертається статус вищого військово-навчального закладу, призначенням якого було поширення військових знань в армії, а не тільки підготовка офіцерів Генерального штабу. Але академічність курсів і відставання від нових тенденцій військової науки приводили до відірваності випускників академії від сучасних реалій. При цьому проблема нормативної уніфікації у вищій військовій освіті так і не була вирішена, негативно вплинувши на керування військами під час Російсько-японської війни 1904–1905 рр. На цьому тлі здійснені в ході військових реформ 1905–1912 рр. заходи були направлені на підвищення практичної складової навчального процесу і на посилення взаємодії теорії і практики, що привело до зростання рівня підготовки офіцерського корпусу [9, с. 14].

У подальшому події Першої світової війни призвели до активізації національно-визвольних рухів, що не обійшло й Україну. Після утвердження влади УНР підготовка офіцерів у вищих навчальних закладах стала нагальною проблемою розбудови вітчизняних збройних сил.

Практичне втілення прийнятої програми було доручене обраному на з'їзді Українському Генеральному Військовому Комітету (УГВК) на чолі з С.В. Петлюрою. Військово-політичні події кінця 1917 – початку 1918 р.

▪ Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

1-й Всеукраїнський з'їзд, що проходив у Києві з 5-го по 8-ме травня 1917 р., прийняв окрему ухвалу щодо українізації військової освіти. В ній було визначено такі головні завдання: 1) викладати у військових школах українською мовою; 2) відкривати військові школи від найнижчих до вищих; 3) військові статuti та різні підручники перекласти на українську мову; 4) для українських військових громад і гуртків виписувати літературу (газети, журнали, книжки і агітаційну літературу) за державні кошти; 5) відкривати просвітні курси у війську. З'їзд доручив практичне проведення українізації існуючих вже на Україні шкіл військових (юнкерських, прапорщицьких, морських, авіаційних та ін.) Центральній Раді та Українському військовому комітетові [10, с. 56].

В Україні військова агресія більшовицької Росії перешкодили здійсненню намічених планів по підготовці старшинських кадрів для українського війська. Під час боїв за Київ усі співробітники Головного уряду військових шкіл вступили до бойового куреня «Вільного козацтва» при військовому міністерстві. У червні 1918 р. почала роботу «Комісія по утворенню постійних військових шкіл та академій України» під керівництвом колишнього професора російської академії Генерального штабу отамана О. Головіна. Згідно наказу Військової Офіції Української Держави від 28 червня 1918 р. головою комісії призначено генерал-значкового М.Л. Юнакова, з ім'ям якого тісно пов'язана її діяльність (в джерелах вона часто згадується як «Комісія генерала Юнакова»). Головним завданням комісії було організація та створення не пізніше осені 1918 р. військових навчальних закладів різного рівня військової освіти та об'єднання їх в єдину систему [11, с. 47].

Розроблені фахівцями «Комісії по утворенню постійних військових шкіл і академій України» комплекти документів у своїй сукупності

▪ Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

відкривали можливість створення в Українській Державі єдиної системи освітньої, професійної підготовки та виховання старшинського складу для збройних сил, оскільки в них були враховані новітні досягнення європейської військово-наукової думки, досвід Першої світової війни. Крім організаційних проектів, були відпрацьовані навчальні програми для військових шкіл різних типів та програми перепідготовки старшин, випускників прискорених курсів шкіл прапорщиків колишньої російської армії [12, с. 29].

В основу підготовки студентів-слухачів військових закладів були покладені нормативно-законодавчі та теоретичні напрацювання військових та державних фахівців попередніх українських національних державних утворень. Конкретними питаннями військової освіти в цей період займалася ГШУ Генерального штабу. Аналіз її діяльності свідчить, що відбувався поступовий перехід від намагання створити бажану за масштабами систему військових навчальних закладів до спроб впровадити освітню систему, яка б відповідала реальним можливостям воєнного часу. У підготовці молодшого командного складу армії ГШУ розпочала втілювати в життя проект Спільної юнацької школи, детально розроблений «Комісією по утворенню постійних військових шкіл і академій України». Як зазначає М.В. Герасименко, не всі плани «Комісії» були втілені в життя. Більша частина передбаченого проектами залишилася нереалізованою [12, с. 30].

Аналізуючи справу вирішення питання підготовки командних кадрів в період Директорії, О.М. Даценко приходять до висновку про те, що поступово робився перехід від намагання створити бажану за масштабами систему військових навчальних закладів, до спроб впровадити систему навчальних закладів відповідно до реальних можливостей. Позитивним в

▪ Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

діях командування і уряду в цілому було те, що, не маючи змоги навчати у власній військовій академії, розроблялись заходи по наданню можливості офіцерам отримати вищу військову освіту за кордоном [13, с. 19].

У той же час в Західноукраїнській Народній Республіці (ЗУНР) підготовка знайшла своє адміністративно-правове забезпечення у рамках специфіки підготовки австрійських офіцерів.

Зважаючи на гостру нестачу командних кадрів, військовий міністр ЗУНР полковник Д.Вітовський вже у листопаді 1918 року видав наказ формувати старшинські школи. Державний Секретаріат Військових Справ (ДСВС) доручив своїм виконавчим органам – Окружним Військовим Командам на місцях зорганізувати старшинські школи для вишколу кандидатів /курсантів/ на старшин піхоти та артилерії. ОВК відкрили при своїх запасних кошах три старшинські школи в Золочеві, Коломиї та Самборі. Їх було організовано за зразком колишніх австрійських офіцерських шкіл. Як зазначає Л.П. Кривизюк, для військового навчання користувалися німецькомовними підручниками. Усвідомлюючи важливість якісного вишколу, ДСВС і Начальна Команда Галицької армії (НКГА) укомплектували школи найкращими старшинами - фахівцями військової справи, котрим у процесі навчання доводилося створювати україномовні військові посібники та впроваджувати національну термінологію [14, с. 78].

Після поразки національно-визвольних змагань адміністративно-правове регулювання підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах зосередилося в умовах ідеологізованої командно-адміністративної системи. Кардинальна зміна документальної регулюючої бази підготовки майбутніх офіцерів відобразилася у жорсткій централізації

▪ Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

та універсалізації, створенні загальнозобов'язуючих регулюючих актів, формуванням військових факультетів у загальноосвітніх ВНЗ.

За свідченням І.М. Криленко, у ході розвитку нормативно-правових засад регулювання підготовки військових спеціалістів і командирів у середині – кінці ХХ ст. у нормативних актах щодо організації підготовки було визначено завдання та структуру військових навчальних закладів СРСР, сплановано перехід від системи короткотермінових курсів до військових шкіл із 3- і 4-річним терміном навчання, розроблено документи, які визначають їх діяльність. У цей період наказами Народного Комісаріату Оборони СРСР на території Українського військового округу були створені 12 військових шкіл: Київська, Сумська та Одеська піхотні школи, Харківська школа червоних командирів, Київська об'єднана школа командирів, Кримська кавалерійська школа, Київська та Одеська артилерійські школи, Київська військова школа зв'язку, Українська кавалерійська школа (Кіровоград), Київська військово-політична школа, Українська військово-підготовча школа (Полтава). Разом із тим відсутність інженерних навчальних закладів різного виду та спрямованості була одним із недоліків у підготовці фахівців [15, с. 131]. Організаційно-правові основи підготовки слухачів у цих закладах базувались на синтезі військової статутної дисципліни й системи отримання вищої освіти.

У радянський період адміністративний контроль за діяльністю військово-навчальних закладів, розробку пропозицій з організації навчальної та методичної роботи, підготовки науково-педагогічних кадрів і вдосконалення системи військової освіти було покладено на Головне управління військово-навчальних закладів Міністерства оборони СРСР [16, с. 112].

▪ Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

Частина загальної системи вищої військової освіти СРСР знаходилася на території України: 34 військово-навчальні заклади (2 військові академії, 30 вищих та 2 середніх військових училища) і 73 військові кафедри цивільних вузів. Первинною ланкою системи підготовки офіцерських кадрів Збройних Сил СРСР були вищі військові училища. Вони поділялися на вищі військові командні училища, вищі військові інженерні училища, вищі військові авіаційні училища та вищі військово-морські училища. Вони являли собою основні військово-навчальні заклади, в яких здійснювалася первинна підготовка офіцерів. На 73 військових кафедрах вищих цивільних навчальних закладів України здійснювалася військова підготовка студентів за програмою офіцерів запасу. Таким чином, на теренах України після розпаду Союзу залишився значний фрагмент системи вищої військової освіти Збройних Сил СРСР, який, незважаючи на свою розгалуженість, не міг задовольнити потреби Збройних Сил України з підготовки фахівців за повним переліком необхідних військово-облікових спеціальностей, і до того ж був дуже обтяжливий для економіки молодій українській державі [17, с. 119].

Таким чином, розвиток адміністративно-правового регулювання військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України представляється у рамках чотирьох етапів. До першого етапу слід віднести період XVIII – початку XX століття, де військова підготовка студентів здійснювалась на основі регулюючих актів військових відомств Російської імперії. Закономірним тут слід відзначити той аспект, що військова підготовка студентів у цей період здійснювалась у рамках програм виключно військових вищих навчальних закладів. Другий період формування і розвитку адміністративно-правового регулювання військової

▪ Историчні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

підготовки студентів протікав під час національно-визвольних змагань в українських землях 1917 – 1920 років. У цей період відбувалось творення норм регулювання підготовки згідно з політичним національним курсом. Накази та розпорядження військово-освітніх відомств включали у себе такі аспекти, як українізація процесу підготовки, використання російського та австрійського досвіду, відкриття національних закладів військової підготовки, плани та програми для українських військових шкіл. Третій період – радянська система адміністративно-правового регулювання військової підготовки студентів – характеризується уніфікацією норм, централізацією управління, стандартизацією системи військової підготовки. У радянський час з'явилися військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів. Четвертий період представлений особливостями нормативно-правового регулювання військової підготовки студентів у сучасний період незалежної України, починаючи з 1991 року по теперішній час. Особливості розвитку сучасної системи військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України є перспективним напрямом дослідження проблем адміністративно-правового регулювання військової підготовки студентів у сучасних умовах державотворення.

Список використаних джерел

1. Пікуль Ю.М. Система покарань у військово-навчальних закладах Російської імперії / Ю.М. Пікуль // Збірник наукових праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – 2006. – Вип. 24: Історія та географія. – С. 63–69.

2. Ляликов В. Исторический и статистический взгляд на успехи умственного образования в Новороссийском крае // ЗООИД. – Т. II. – Одеса, 1848. – С. 330 – 356.
3. Михневич И.Г. Исторический взгляд на учебные заведения Новороссийского края и Бессарабии. – Одесса, 1843. – 50 с.
4. Соколов А. Прохор Игнатьевич Суворов, Учитель Морскрго корпуса и Штурманського училища в Николаеве (из дел Николаевского портового архива) // Морской сборник. – 1856. – № 10. – С. 29 – 33.
5. Толстой Д. О первоначальном учреждении и последовательных изменениях в устройстве Адмиралтейств-Коллегии // Морской сборник. – 1856. – № 6. – С. 203 – 227.
6. Столетие военного министерства (1802–1902 гг). : в 13 т. / Сост. П.В. Петров. – СПб., 1902–1914. – Т. 10. Главное Управление Военно-учебных заведений. Исторический очерк. – 1907. – 231 с.
7. Греков Ф.В. Краткий исторический очерк военно-учебных заведений. 1700–1910 / Ф.В. Греков. – СПб., 1910. – 192 с.
8. Пікуль Ю.М. Проблема позастатутних відносин у військово-навчальних закладах Російської імперії / Ю.М. Пікуль // Збірник наукових праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – 2005. – Вип. 18: Історія та географія – С. 44–51.
9. Пикуль Ю.Н. К вопросу о популярности военного образования в российском обществе в конце XIX – начале XX века / Ю.Н. Пикуль // X студенческая научная конференция «История. Компьютерные науки. Экономика». Тезисы докладов / Международный Соломонов университет. Восточнoукраинский филиал. – Х. : Тарбут Лаам, 2008. – С. 13-15.

▪ Историчні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

10. Химиця Н. О. Становлення системи національної військової освіти у 1917 – 1918 рр. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Держава та армія. – 2000. – № 408. – С. 55-60.
11. Герасименко М. В. Підготовка старшинських кадрів у військових навчальних закладах України в роки боротьби за українську державність (1917-1920 рр.) // Вісник Київського славистичного університету. – 2005. – № 20 – С. 39-52.
12. Герасименко М. В. Військова освіта доби Гетьманату (квітень-грудень 1918 року) // Збірник наукових праць Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України. – 2003. – № 6 (37). – С. 28-35.
13. Даценко О. М. До питання про розвиток військової освіти в часи Української Революції (1917-1920 рр.). // Збірник наукових праць ВГІ НАОУ. – К., 2001. – №3 (22). – С. 16-22.
14. Кривизюк Л. П. Національне і військове виховання в Галичині напередодні і в роки визвольних змагань (1918-1919 рр.). Наукові записки. Збірник наукових статей. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 1999. – С.74-82.
15. Криленко І. М. Система військової освіти України : історико-методологічні аспекти. Дослідження з історії техніки : зб. наук. праць / [за ред. Л. О. Гріффіна] / І. М. Криленко. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – Вип. 9. – С. 128-136.
16. Голик М. М. Система вищої військової освіти України на початку її реформування: досягнення та прорахунки // Збірка науково-методичних праць / Військовий інститут при Державному університеті «Львівська політехніка». – 1999. – Вип. V. – С. 109-124.

▪ Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

17. Голик М.М. Формування вищої військової освіти в Україні (1992-1998 рр.): автореф. дис... канд. істор. наук: 20.02.22 / М. М. Голик ; Національний університет «Львівська політехніка». – Л., 2000. – 26 с.

Сенюк О. В.

Историчні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України

У статті показано процес формування і розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України. Подано адміністративно-правові особливості даного процесу.

Ключові слова: вищий військовий навчальний заклад, військовий підрозділ вищого військового учбового закладу, військова освіта.

Сенюк О. В.

Исторические этапы формирования и развития военной подготовки студентов в высших военных учебных заведениях, военных учебных подразделениях высших военных учебных заведений Украины

В статье показан процесс формирования и развития военной подготовки студентов в высших военных учебных заведениях, военных учебных подразделениях высших военных заведений Украины. Поданы административно-правовые особенности этого процесса.

Ключевые слова: высшее военное учебное заведение, военное подразделение высшего военного учебного заведения, военное образование.

▪ Историчні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України / О. В. Сенюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14sovnzu.pdf>.

Senuk O. V.

Historical stages of forming and development military preparations students in higher soldiery educational establishments, soldiery educational subdivisions of higher soldiery establishments of Ukraine

In the article the process of forming and development of military preparation of students is rotined in higher soldiery educational establishments, soldiery educational subdivisions of higher soldiery establishments of Ukraine. The administrative-laws features of this process are rotined.

Key words: higher military educational establishment, military subdivision of higher military scientific establishment, military education.